

Ahmet Ercivan

<https://orcid.org/0000-0002-3720-1653>

Dr., Bolu Abant İzzet Baysal University, Department of Atatürk's Principles and History of Turkish Revolution, Türkiye, ahmetercivan@ibu.edu.tr

Atıf Künyesi | Citation Info

Ercivan, A. (2025). 19. Yüzyılda Gerede Kazasında Eşkıyalık Faaliyetleri ve Kamu Düzenine Etkisi. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 12 (4), 816-842.

19. Yüzyılda Gerede Kazasında Eşkıyalık Faaliyetleri ve Kamu Düzenine Etkisi*

Öz

Bu araştırma 19. yüzyılda Osmanlı taşrasında kamu düzenini tehdit eden asayiş problemlerini Gerede kazası örneği üzerinden incelemektedir. Makalede, eşkıyalık kavramının tarihî, sosyal, ekonomik ve hukuki boyutları açıklanarak, söz konusu olayların yerel otorite ve halk üzerindeki etkileri incelenmiştir. Merkezî otoritenin zayıflaması, ekonomik krizler, yerel yöneticilerin suistimalleri ve sosyal çözülme, bölgede eşkıyalık faaliyetlerinin artmasına zemin hazırlamıştır. Gerede'nin dağlık ve ormanlık coğrafyası, eşkıya grupları için hem stratejik bir sığınak hem de faaliyet alanı olmuştur. Osmanlı arşiv belgeleri, şer 'iye sicilleri ve dönemin resmî yazışmaları ışığında, bireysel suçlardan örgütlü çete faaliyetlerine kadar uzanan eşkıyalık olayları tespit edilmiştir. Aynı zamanda, yerel yöneticilerle eşkıyalar arasındaki iş birlikleri ve halkın bu olaylar karşısındaki tepkileri de analiz edilmiştir. Ayrıca, Gerede'deki eşkıyalık olgusunun yalnızca güvenlik temelli bir sorun değil, aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve yönetimle ilgili bir bozulmanın yansıması olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gerede, Eşkıya, Asayiş, Otorite, Taşra

Banditry Activities and Their Impact on Public Order in Gerede District in the 19th Century

Abstract

This study examines the public order problems that threatened security in the Ottoman provinces in the 19th century through the case of the Gerede district. In the article, the historical, social, economic, and legal dimensions of the concept of banditry are explained, and the effects of these incidents on local

*Bu makale Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde 2022 yılında hazırlanan "Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Gerede" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

authorities and the population are analyzed. The weakening of central authority, economic crises, abuses by local administrators, and social disintegration paved the way for an increase in banditry activities in the region. Gerede's mountainous and forested geography served as both a strategic refuge and an operational area for bandit groups. In the light of Ottoman archival documents, şer'îye court records, and official correspondences of the period, banditry incidents ranging from individual crimes to organized gang activities have been identified. At the same time, collaborations between local administrators and bandits, as well as the reactions of the public to these events, have been analyzed. Moreover, it is emphasized that the phenomenon of banditry in Gerede was not only a security-related problem but also a reflection of social, economic, and administrative deterioration.

Keywords: Gerede, Bandit, Public Order, Authority, Province

Giriş

Bu çalışma, 19. yüzyılda Osmanlı taşrasında artış gösteren eşkıyalık faaliyetlerini Gerede kazası örneğinde inceleyerek, bu çok katmanlı olguyu bölgesel ve dönemsel bir perspektifle ele almayı amaçlamaktadır. Literatürde sıklıkla makro ölçekte ele alınan eşkıyalık meselesine, mikro tarih yöntemiyle yaklaşılması, hem konunun yerel düzeydeki tezahürlerini açığa çıkarmakta hem de taşradaki toplumsal çözülmenin dinamiklerini daha yakından analiz etme imkânı sunmaktadır. Çalışmanın temel argümanı, eşkıyalığın yalnızca bir güvenlik sorunu değil, aynı zamanda merkezî otoritenin zayıflaması, ekonomik istikrarsızlık ve yerel düzeydeki yönetsel boşlukların birleşimiyle ortaya çıkan çok boyutlu bir toplumsal olgu olduğudur. Bu yönüyle çalışma, eşkıyalık olgusunu tarihî, hukuki, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla değerlendirmeyi ve literatürdeki bölgesel boşlukları doldurmayı hedeflemektedir. Özellikle 18. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin merkezî otoritesinde gözlemlenen zayıflama, taşrada asayişin bozulmasına ve eşkıyalık hareketlerinin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler yalnızca devletin güvenlik yapısını sarsmakla kalmamış, aynı zamanda taşra toplumunun sosyal ve ekonomik dokusunu da derinden etkilemiştir. 19. yüzyılda Bolu sancağına bağlı bir kaza olan Gerede, bu sürecin taşradaki yansımalarının somut biçimde gözlemlenebildiği yerlerden biridir. Gerede'nin dağlık ve ormanlık coğrafi yapısı, eşkıya grupları için stratejik bir avantaj sağlamış ve bu durum, bölgedeki eşkıyalık faaliyetlerinin hem süreklilik kazanmasına hem de yerel halk üzerindeki etkisinin artmasına yol açmıştır.

Çalışmada öncelikle “eşkıya” ve “eşkıyalık” kavramları tarihî ve hukuki çerçevede ele alınmış; ardından Osmanlı arşiv belgeleri ve şer'îye sicilleri gibi birincil kaynaklar ışığında Gerede'de yaşanan eşkıyalık olayları incelenmiştir. Ancak araştırma yalnızca bu olayların dökümünü yapmakla sınırlı kalmamış; aynı zamanda bu eylemlerin yerel yöneticiler, halk ve devlet kurumları üzerindeki yansımaları da kapsamlı biçimde değerlendirilmiştir. Gerede

kazasındaki eşkıyalık olayları, bireysel şiddet eylemlerinin ötesine geçerek, yerel yöneticilerle iş birliği yapan organize gruplar, kamu gücünün zayıflığı ve taşradaki yapısal bozulmaların tezahürü olarak analiz edilmiştir. Bu yönüyle eşkıyalık, sadece bir güvenlik problemi değil; aynı zamanda toplumsal düzenin çözülmesinin, otoritenin parçalanmasının ve yerel aktörler arasındaki güç ilişkilerinin yeniden şekillenmesinin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Bulgular ışığında Gerede kazasında yaşanan eşkıyalık hadiselerinin, imparatorluğun farklı bölgelerinde ortaya çıkan benzer sebeplerle ortaya çıktığı görülmektedir.

1. Kavramsal ve Hukuki Anlamda Eşkıyalık

Ferit Develioğlu sözlüğünde eşkıya kelimesi, dağ hırsızları ve haydutlar olarak tanımlanmıştır. Eşkıya, şaki kelimesinin çoğulu olarak geçmektedir. Şaki kelimesi ise, bahtsız, fena hareketli, haylaz, habis, haydut ve yol kesen olarak tanımlanmıştır (Develioğlu, 2015). Arşiv belgelerinde, yol kesme fiilinde bulunan şaki veya eşkıya başları ile onların emrindeki topluluklar; kuttâ-i tarik, haydut, türedi eşkıyası, haramzâde ve erâzil gibi sıfatlarla anılmıştır. Eşkıyalar, mensubu oldukları topluluklara ve bağlı bulundukları zümrelere göre de çeşitli adlarla anılmıştır. Bu bağlamda, Türkmen eşkıyası, Ekrâd eşkıyası, Saruca-Sekbân eşkıyası (Özcan, 2009) ve toprağını terk ederek şehirlere göç eden Levendât eşkıyası (Pakalın, 1993) en yaygın kullanılan isimler arasında yer almaktadır (Develioğlu, 2015). Bir başka tanıma göre eşkıyalık; zor kullanmak suretiyle münferit ya da gruplar halinde dağlarda ya da meskûn mahalde ev ve çiftlik basma, yağma, soygun, tecavüz ya da yol kesme gibi illegal eylemlerin genel adıdır (Ertaş, 2017). Kamus-i Türkî’de eşkıya kelimesi; bedbaht, bed faal, haylaz, habis, serkeş gibi kelimelerle tanımlanmıştır (Şemseddin Sami, 1899). Ancak zamanla ve muhtemelen eşkıyaların en sık başvurdukları suç yöntemlerinden biri olması nedeniyle, eşkıya kelimesi Türkçe’de yol kesen anlamına gelen kâtı’u’t-tarîk terimiyle ifade edilmiştir. Ayrıca kaynaklarda eşkıya kelimesi, haydut ve harâmî anlamına gelen muhârib kavramının karşılığı olarak da kullanılmaktadır (Bardakoğlu, 1995). Osmanlı Devleti, eşkıya kelimesinin karşılığı olarak; celâli, eşirrâ, harâmî, haramzâde, türedi, haydut ve uğru kelimeleri ile yol kesen manasında hırâbe (harrâbe) veya kâtıu’t-tarîk (kuttâu’t-tarîk) kelimelerini kullanmıştır (İlgürel, 1993). Bu kelime ile ilgili olarak farklı tanımlamalar yapılmış olmakla birlikte genel olarak değerlendirildiğinde; silahlı veya silahsız, zor kullanarak baskın yapan, yol kesen, mala ve cana tecavüz eden, kamu düzenini ve kamu güvenliğini tehdit eden kişileri ifade etmiştir.

Eşkıyalık kavramı hukuki açıdan değerlendirildiğinde; karşı tarafın malını rızası olmaksızın almak, çiftlik, köy, hane, değirmen gibi yerleri basarak tahrip etmek, suikast gerçekleştirmek, kin duyulan kişiden intikam almak, cana kastetmek, yollarda haramilik

yapmak, adam kaçırmak ve bu fiiller sebebiyle tutukluyken firar etmek, ayrıca silahlanarak ülkenin dâhili asayişini tehdit ve ihlal etmek şeklinde tanımlanmaktadır (Mumcu, 1985). Bir başka açıdan “*Mal zapt ve gasp etmek, öç almak, suikastta bulunmak yahut memleketin dâhili emniyetini bozmak için mesken, çiftlik, ağıl, köy değirmen gibi mahalleri basarak veya yakarak yahut tahrip ederek veya adam öldürerek veya yollarda ve kırlarda soygunculuk yaparak veya adam kaldırarak ve bu fiillerden dolayı mevkuf veya mahpus iken firar ederek silahlı dolaşmak suretiyle emniyet veya asayiş münferiden veya toplu olarak tehdit ve ihlâl etmek*” demektir (Cin & Akgündüz, 1990, s. 322). Yasalara göre eşkıya, insanlara saldıran, onlara karşı şiddet uygulayarak mallarını gasp eden, sokaktaki bir bireyden örgütlü bir gruba kadar herkesi tanımlamaktadır (Hobsbawm, 2008). Bununla birlikte suç kavramının tanımlanması, hukukçuların ve hukuk ekollerinin değerlendirmelerine göre farklılık gösterebilmektedir. Mesela İslam hukukunda, suçlunun erkek ya da kadın, hür ya da köle, Müslüman ya da zımmî olması suçun mahiyetinde bir değişikliğe yol açmamaktadır. Buna karşılık bahsedilen fiilin eşkıyalık olarak değerlendirilebilmesi, yasalara uygunluk ilkesine bağlanmıştır (Bardakoğlu, 1995). Eşkıyalık, İslam hukukunda had cezası kapsamında değerlendirilen ve hükmü hiçbir otorite tarafından değiştirilemeyen ağır bir suçtur. Bu suça ilişkin cezalar; eşkıyanın öldürülmesi, idam edilmesi, sağ el ile sol ayağın bilekten çaprazlama kesilmesi ve sürgün edilmesidir (Bardakoğlu, 1995; Cin & Akgündüz, 1990). Had cezasında hâkimin takdir hakkı yoktur ve hükmü Kur’an-ı Kerim’de belirtilmiştir. Ta‘zir cezası ise had, kısas ve diyet gerektirmeyen cezalardır (Üçok, 1947). Bu cezaların karşılığı Kur’an ve hadislerde açıkça belirtilmediği için hâkimin takdir hakkı bulunmaktadır. Kısas uygulamasında ise ceza mağdurun veya vekilinin talebine göre icra edilmektedir (Akbulut, 2003). Hırâbe kavramı ise kapsamlı bir suç türü olarak, anarşi, eşkıyalık, yol kesme ve terör gibi fiilleri tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Eşkıyalık kapsamında değerlendirilen yol kesme eylemlerinde uygulanan cezalar, işlenen fiilin niteliğine bağlı olarak, adam öldürme veya mala zarar verme gibi durumlarda idama kadar varabilmiştir (Badişinli, 2010). Eşkıyalık kavramının yerine zaman zaman isyan kelimesi de kullanılmıştır. Belgelerde bu kullanım, suhte isyanı, Celali isyanı gibi kavramlarla da karşımıza çıkmaktadır. İsyân, kelime olarak, mevcut düzene karşı gelme ve baş kaldırma anlamlarına gelmektedir. Bu eylemleri gerçekleştiren kişiler de asi olarak adlandırılmaktadır. İsyân kelimesi, Arapça’da “bağy” olup, haktan şaşmak, haddi aşmak ve zulmetmek anlamlarına gelir. Kelimenin çoğulu “buğat” olarak adlandırılmakta ve bu eylemleri gerçekleştiren kişilere de bâğî denilmektedir (Şafak, 1991, s. 451). Eşkıyalık konusu

içerisinde değerlendirilebilecek diğer kavram ise zulümdür. Zulüm, devlet görevlilerinin halka ya da meslektaşlarına çeşitli yollarla haksız muamelelerde bulunmasıdır (Findley, 2011).

2. Eşkıyalık Olaylarının Ortaya Çıkış Nedenleri

Osmanlı Devleti'nde Celâli isyanlarıyla birlikte başlayan ve zamanla artarak yaygınlaşan eşkıyalık faaliyetlerinin temelinde, merkezî otoritenin zayıflaması, ekonomik yapının bozulması ve askerî teşkilat başta olmak üzere devlet kurumlarında meydana gelen çözümler etkili olmuştur. Bu tür olaylar, imparatorluğun birçok bölgesinde olduğu gibi, bu çalışmanın odak noktası olan Gerede ve çevresinde de görülmüş ve kamu düzenini ciddi biçimde sarsmıştır.

Eşkıyalık, sosyal ve ekonomik nedenler açısından değerlendirildiğinde toplumsal bir sorun olarak karşımıza çıkmakla birlikte, şiddet yoluyla ve kanunlara aykırı bir biçimde faaliyetlerde bulunanların bireysel özellikleri dikkate alındığında, aynı zamanda bireysel bir problem niteliği de taşımaktadır. Bununla birlikte yaptıklarıyla kamu düzenini bozan ve halkı rahatsız eden eşkıyalar, varlıklarını sürdürebilmek için toplumla ilişkilerini devam ettirmek zorunda kalmışlardır. Bu durum eşkıyaların zaman zaman mevcut sistemle ya da iktidarı temsil eden yerel yetkililerle doğrudan ya da dolaylı biçimde irtibat halinde olmalarını sağlamıştır (Ertaş, 2017). Tarih boyunca eşkıyalık, çoğunlukla ekonomik ve toplumsal çöküntülerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Saylan, 2018). Anadolu'da görülen etnik farklılıklar, ulaşım imkânlarının sınırlılığı ve dağlık arazilerin fazlalığı, eşkıyalık ve zulüm hareketlerini tetikleyen etkenler arasındadır (Pamuk, 2007). Eşkıyalığın ortaya çıkış sebepleri araştırmacılar tarafından farklı gerekçelerle açıklanmıştır. Sosyal ve iktisadi etkenler ile yoksulluğun artması, iç güvenliği bozan, mal zapt eden, soygunculuk yapan ve yol kesen devlet görevlilerinin isyan hareketleri, bazen de kendisine haksızlık yapıldığını düşünenlerin başlattığı eylemler bunlar arasında gösterilebilir (Kısa & Çakır, 2020).

Osmanlı Devleti'nde ekonomi; merkezî hazine, tımar sistemi ve padişah hazinesine dayanan üçlü bir yapı üzerinde kurulmuştur. Ancak askerî, sosyal ve iktisadi alanlarla yakından ilişkili olan bu sistemin 16. yüzyıl ortalarından itibaren bozulmaya başlaması, Osmanlı Devleti'nde ciddi sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gelir kaynaklarının azalmasıyla devletin ekonomik durumu kötüleşmiş ve bu bozulma devletin yönetimine yansımıştır. Osmanlı Devleti'nin bünyesinde meydana gelen sosyal ve ekonomik değişimler, eşkıyalık olaylarını artıran veya azaltan etmenler arasında yer almıştır. Osmanlı Devleti'nin ekonomik yönden zayıfladığı 18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılda eşkıyalık olayları büyük bir artış göstermiştir (Cezar, 1986). Vilayetlere atanan valilerin görev yerlerine gitmeyip, yerlerine mütesellimler göndermeleri son dönemde yaygınlaşmıştır. Aynı şekilde kadılar da yerlerine naip

göndermeye başlamıştır. Diğer taraftan devlet mukataalarının mültezimlere malikâne usulüyle verilmesi, merkezî otoritenin zayıflamasına, mirî toprak düzeninin bozulmasına ve bu sayede ekonomik olarak güçlenen yerel yöneticilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Âyan olarak adlandırılan bu yöneticiler adaleti tesis etmek yerine taşrada zulmün temsilcileri hâline gelmişlerdir (Akdağ, 1975). Osmanlı merkezî yönetiminde yaşanan olumsuzlukların taşradaki yansımaları, ekonomik sıkıntılarla birlikte yerel yönetici ve ulema sınıfının suistimallerini artırmıştır. Ayrıca merkezî otoritenin taşradaki gelişmeler karşısında etkinliğini kaybetmesi, yaşanan yolsuzlukların önünü açmıştır (Öz, 2010). Bu durumdan faydalanan bazı bürokratlar eşkıyalık olaylarını gelir kapısı olarak görmeye başlamışlar ve bu olayların ya doğrudan içinde yer almışlar ya da dolaylı olarak bu faaliyetlerle ilişkili olmuşlardır (Yılmaz, 2017). Ancak merkezî otoriteyle çıkar çatışmasına giren bazı âyanlar, çevrelerinde topladıkları silahlı unsurlarla doğrudan eşkıyalık faaliyetlerine de yönelmişlerdir (Köse, 2017). Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi, Osmanlı İmparatorluğu'nu özellikle 19. yüzyılda etkilemeye başlamıştır. Başlangıçta bu gelişmeleri Avrupa'nın iç meselesi olarak gören Osmanlı Devleti, zamanında gerekli önlemleri almadığı için bu gelişmelerden olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Fransız Devrimi'nin etkisiyle imparatorluk içindeki milletler milliyetçi isyanlar başlatırken, Sanayi Devrimi'nin yol açtığı seri üretim karşısında Osmanlı sanayisi rekabet gücünü kaybetmiştir. 19. yüzyıl, köklü reformların zorunlu hâle geldiği bir dönem olmuş, geleneksel yapılar, çıkarılan kanun ve nizamlarla büyük ölçüde dönüşüme uğramıştır (Ortaylı, 2008). Dönemin değişen ve gelişen koşullarına ayak uyduramayan Osmanlı Devleti, olumsuzlukları telafi etmeye çalışmış, ancak bu durum ekonomik ve toplumsal sorunlara yol açmıştır. Bu sorunların bir sonucu olarak eşkıyalık olayları yayılmış ve merkezî otoritenin zayıflamasıyla birlikte taşrada daha da artmıştır. Ortaya çıkan otorite boşluğu ise mütegalibe ve âyan gruplarınca doldurulmuştur (Maden, 2024).

3. Gerede Kazasında Ortaya Çıkan Eşkıyalık Olayları

16. yüzyıldan itibaren Osmanlı topraklarının genelinde ve Anadolu'da artan eşkıyalık olayları Bolu ve çevresini de içine almıştır. Toplumsal düzenin bozulması, çeşitli alanlarda derin izler bırakmış, bu süreçte suhte isyanları ve Celâli isyanları ortaya çıkmıştır. Anadolu'daki en büyük medrese isyanları Bolu ve Kastamonu çevresinde meydana gelmiştir (Akdağ, 1963). Üzerinde çalıştığımız dönemle ilgili olmasa da Bolu ve Gerede ile bütünleşmiş olan Köroğlu, bu dönemdeki eşkıyalar arasında önemli bir figürdür. Medrese isyanlarının çıktığı dönemde halkı korumak amacıyla ortaya çıkan Köroğlu, zamanla Celâli isyanları ile bağlantılı bir hâle gelmiştir. Bolu Beyi'ne karşı başlattığı isyan ile halkın sevgisini kazanarak, Bolu ve Gerede

çevresinde etkinliğini artırmıştır. Bu arada Köroğlu'nun yakalanması için fermalar çıkarılmış, ancak bu girişimler başarısız olmuştur (Aycan, 2000). Bu süreçte yalnızca Köroğlu değil, Abdül Nemi ve Abaza Hasan Paşa gibi isimler de devlet otoritesini oldukça zorlamıştır. Bölgeye atanan bazı yöneticilerin adaletsiz uygulamaları ve halk üzerindeki baskıları artarak devam etmiş, bu durumdan rahatsız olan yaklaşık 500 kişilik bir heyet İstanbul'a giderek şikâyetlerini doğrudan merkeze iletmiştir. Nihayet devletin aldığı tedbirlerin sonucu olarak birçok eşkıya dağlık alanlara çekilmek zorunda kalmıştır (Bayraktar, 2009). Ancak bölgenin sarp ve ormanlık yapısı eşkıyalara sığınma ve faaliyetlerini sürdürme konusunda elverişli bir zemin hazırlamıştır (Kemal, 2017). 16. yüzyılın sonlarına doğru ormanlık alanlarda faaliyet gösteren eşkıya çeteleri, Bolu sancağına ait geçitlerin tamamını denetim altına almışlardı. Gerede ve çevresinde, sayıları 300 kişi ile 500 kişi arasında değişen bu çeteler, bölgedeki bütün yolları kontrolleri altına almışlardı. Hatta Erzurum Valisi Hüseyin Paşa'nın İstanbul'a gönderdiği hazine ve çeşitli eşyalar Gerede üzerinden nakledilirken yağmalanmıştır (Konrapa, 1964). Bu dönemde Abaza Hasan Paşa'ya bağlı eşkıyalar, Gerede ve Bolu çevresinde Yeniçeri Ağası Bektaşî Ağa'ya ait hanları yağmalamış ve Viranşehir civarındaki bazı sivil halka da işkencelerde bulunmuşlardır. Alınan sıkı tedbirler neticesinde bu isyancı gruplar, Bolu ve Gerede ormanlarına sığınarak geçiş yollarını tamamen kesmişler ve yolculuk eden kervanlara saldırılar düzenlemişlerdir. Bu dönemde bazı medrese mollalarının da söz konusu olaylara karıştığı görülmektedir. Özellikle "Bulanık Softa" olarak bilinen şahsın liderliğindeki çete, Bolu ve çevresinde ciddi bir etki oluşturmuştur. Söz konusu kişi daha sonra yakalanarak idam edilmişse de bu cezanın beklenen caydırıcı etkiyi oluşturmadığı anlaşılmaktadır (Mitrilyöz, 1970; Kemal, 2017). Eşkıya çetelerinin yanı sıra münferit olaylara da rastlanmaktadır. Bu tür olayların artması üzerine devlet bazı tedbirler almak durumunda kalmıştır. M 29 Ekim 1850 / H 22 Zilhicce 1266 tarihinde sadrazamlık makamından gönderilen bir emirnamede, son dönemde özellikle Rumeli Bölgesi ile bazı taşra yerleşimlerinde kız kaçırma hadiselerinin meydana geldiği belirtilmektedir. Bu tür suçları önlemek için uygulanan 6 aylık hapis cezasının caydırıcılıktan uzak olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle, benzer vakalarda mahkemelerin sancaklarda yapılması ve suçluların şiddetle cezalandırılmaları istenmiştir. Bu emir aynı şekilde Bolu kaymakamına da bildirilerek, emrin Bolu ve kazalarında uygulanması istenmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 45–46). Kastamonu vilayetinden Bolu kaymakamı, kaza müdürleri, naipler ve diğer mülki görevlilere hitaben M 17 Ekim 1851 / H 21 Zilhicce 1267 tarihinde yazılmış olan bir şukkada, Yozgat eyaleti sınırlarında bulunan Haymenişin Kürtlerinden oluşan 25 ile 30 süvarilik bir eşkıya grubunun gerçekleştirdiği fiiller konu

edilmiştir. Söz konusu şakiler, Niğde ve Yenice civarında adam öldürme, gasp ve hırsızlık eylemlerinde bulunduktan sonra, Gerede, Mengen, Çağa ve Bolu çevresine yönelerek benzer eşkıyalık faaliyetlerini buralarda da sürdürmüşlerdir. Bu durum bölge halkı üzerinde ciddi bir huzursuzluk yaratmış ve halkın büyük ölçüde mağduriyet yaşamasına yol açmıştır. Yaşanan olaylar üzerine, Kastamonu vilayetinden 20 zaptiye neferi bahsedilen eşkıya grubunun üzerine sevk edilmiştir. Gönderilen birliklere, öncelikle eşkıya gruplarının teslim olmalarının bildirilmesi, ancak teslim olmamaları ve silahlı direnişte bulunmaları hâlinde kuvvet kullanılarak karşılık verilmesi talimatı verilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 52–53). Ankara Valisi ile Çankırı Kaymakamı'na gönderilen M 3 Şubat 1856 / H 26 Cemaziyelevvel 1272 tarihli şukkada, Osmanlı tebaasından Hasan Ağa'nın memleketine dönüşü sırasında Gerede ile Çerkeş kazaları arasında eşkıya tarafından uğradığı gasp olayı konu edilmiştir. Söz konusu olayda Hasan Ağa'nın eşyaları zorla alınmıştır. Gaspla suçlanan şahıslar yakalanmalarına rağmen haklarındaki suçlamaları inkâr etmişlerdir. Yapılan tahkikat neticesinde, söz konusu kişilerin suçları sabit görülerek cezalandırılmış ve Hasan Ağa'nın malları iade edilmiştir (BOA., A., MKT.UM., 223-32, 3 Şubat 1856 / 26 Cemaziyelevvel 1272). Dâhiliye Nezareti'nden Kastamonu Valiliği'ne gönderilen M 10 Aralık 1891 / H 08 Cemaziyelevvel 1309 tarihli emirnamede, Bolu sancağının Gerede kazasına bağlı Dörtdivan ve Kandıra köylerinden Seyit Ali, Mustafa ve arkadaşlarının eşkıyalık faaliyetlerinde bulunduklarına dair şikâyetlerin alındığı bildirilmiştir. Emirnamede, adı geçen şahıslar hakkında gerekli tahkikatın titizlikle yürütülmesi ve fiilleri sabit görüldüğü takdirde cezalandırılmaları hususunda gereğinin yapılması istenmiştir (BOA., DH.MKT., 1900-3, 10 Aralık 1891 / 08 Cemaziyelevvel 1309). M 28 Ağustos 1893 / H 15 Safer 1311 tarihinde Gerede kasabası civarında Haymenişin Kıptileri tarafından yavrularıyla birlikte çalınan kısırakların bulunmasına ilişkin olarak, Gerede kazasından Çolak Musaoğlu Ahmet imzasıyla bir telgraf gönderilmiştir. Söz konusu telgraf üzerine ilgili mercilerce tahkikat yapılması talep edilmiş ve yapılan soruşturma sonucunda Çolak Musaoğlu Ahmet'e hayvanlarının iadesine karar verilmiştir (BOA., BEO., 266-19898, 28 Ağustos 1893 / 15 Safer 1311). Gerede kazası ahalisinden olup "Bandırmalı Oğulları" olarak tanınan Lütfi ve Tevfik isimli şahısların zulüm ve kötü muamelesiyle ilgili Dörtdivan ve Çağa nahiyyelerinin imam ve muhtarları tarafından M 24 Nisan 1895 / H 28 Şevval 1312 tarihinde şikâyetle bulunulmuştur. Bu kişilerin özellikle halkın mahsulünden haraç aldıkları ifade edilerek, yapılan şikâyetlerin tahkik edilmesi ve gerekli işlemlerin yerine getirilmesi talep edilmiştir (BOA., DH.MKT., 366-26, 24 Nisan 1895 / 28 Şevval 1312). Dâhiliye Nezareti tarafından Kastamonu vilayetine gönderilen M 24 Kasım

1898 / H 10 Recep 1316 tarihli emirnamede, Yanık Mehmet adlı şahsın sürekli olarak hayvan hırsızlığı yapmasına rağmen cezalandırılmadığına dair çeşitli şikâyetler alındığı bildirilmiş ve söz konusu iddiaların tahkik edilmesi istenmiştir (BOA., DH.MKT., 2139-15, 24 Kasım 1898 / 10 Recep 1316). Bu şahıs hakkında daha sonra da çeşitli şikâyetlere rastlanmaktadır. Dâhiliye Nezareti tarafından Sadaret makamına M 13 Mart 1899 / H 1 Zilkade 1316 tarihinde gönderilen yazıda, Gerede kazasında eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan Ahmet ve arkadaşlarını yakalayacak kimselere verilecek mükâfatın ödeme usulü belirtilmiş ve söz konusu eşkıyalar hakkında resmî olarak ödül konulmuştur (BOA., DH.MKT., 2177-17, 13 Mart 1899 / 1 Zilkade 1316). Dâhiliye Nezareti tarafından Sadrazamlık makamına M 19 Ocak 1901 / H 28 Ramazan 1318 tarihinde gönderilen yazıya göre, Gerede ve Mengen kazalarında meydana gelen hayvan hırsızlıklarının önlenmesi amacıyla gerekli tedbirlerin alınması talep edilmiştir (BOA., DH.MKT., 2446-3, 19 Ocak 1901 / 28 Ramazan 1318). Arşiv kayıtlarından anlaşıldığına göre bölgede bu duruma benzer vakalar sıkça görülmüştür.

4. Yaşanan Yolsuzluk ve Anlaşmazlıklar

Gerede, payitahta olan yakınlığı dolayısıyla Tanzimat'ın getirdiği reformların zamanında uygulandığı yerleşim yerlerinden biri olmuştur. Ancak bu uygulamaların hayata geçirilmesi sırasında, bazı devlet görevlilerinin yolsuzluk fiillerine karıştıkları görülmektedir. Halkın bu tür iddialara karşı duyarlılığı nedeniyle çeşitli dönemlerde şikâyetler vuku bulmuştur. Diğer taraftan, bölge halkı arasında da farklı konularda ihtilaflar ortaya çıkmıştır. Bu ihtilafların önemli bir kısmı alacak verecek meselelerinden kaynaklanmaktadır (Ercivan, 2022). Dönemin koşulları çerçevesinde gerek zahire sevkıyatı gerekse sürsat bedellerinin tahsili sırasında yollarda eşkıya saldırılarına sıkça rastlanmaktaydı. Bunlardan birisi de Aşar hazinesini Çerkeş menziline ulaştırmakla görevlendirilen Dörtdivan ahalisinin, 3000 kile zahireyi taşımayı başarmasına rağmen, uzun yolların çamurlu ve yağışlı yapısı nedeniyle ciddi zorluklar yaşadığı kayıt altına alınmıştır. Söz konusu sevkıyatın ardından Bolu'ya gelen halk, “İnsaf edin, Allah aşkına, Resul aşkına” şeklindeki feryatlarla Bolu Şer'îye Mahkemesi'nde seslerini duyurmaya çalışmıştır. Neticede mahkeme, bölge halkının karşı karşıya kaldığı ağır şartları göz önünde bulundurarak vergi yükümlülüklerinde indirim yapılmasına karar vermiştir (Kemal, 2017).

Mayıs 1840 tarihli bir emirnamede, farklı dönemlerde tedavüle sürülmüş çeşitli paraların değerleri arasında ortaya çıkan farkların, halkın ticari faaliyetlerinde ve gündelik alışverişlerinde zararlara yol açtığı ifade edilmiştir. Hâlbuki devlet tarafından para değeri bir usule bağlanmıştı. Ancak bir süreden beri bu duruma dikkat edilmediği ve yabancı para değişiminde de bazı sıkıntıların yaşandığı görülmüştür. Bundan sonra yasak sikke ile

yakalananlar, gümrükten mal kaçırınlar ve asker kaçaklarını saklayanlar hakkında ceza uygulanacağı belirtilmiş, ayrıca ihbarda bulunanlara para ödülü verilmesi kararlaştırılmıştır (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 44–45).

Gerede Kadısına M 1 Ekim 1846 / H 7 Ramazan 1259 tarihinde gönderilen bir yazıda, Osmanlı tebaasına mensup bazı kişilerin yabancı devletlerin himayesine girerek mallarını ve mülklerini eşleri üzerine devrettikleri ve daha sonra bu malları yeniden üzerine aldıkları bildirilmektedir. Bu uygulamanın kötüye kullanımına dikkat çekilerek, benzer bir duruma yeniden teşebbüs edilmesi hâlinde bu kişilerin mallarına el konulması gerektiği ifade edilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 59).

Gerede'ye gönderilen M 29 Ağustos 1849 / H 10 Şevval 1265 tarihli emirnamede zabıt sayısının yetersizliği nedeniyle yoksul halkın zarar gördüğü ifade edilmiştir. Zabıtların sayıca az olmasının yanı sıra yeterli niteliklere sahip olmamaları ve açgözlü davranmaları, birçok asayiş sorununun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Emirnamede bundan böyle benzer olaylara mahal verilmemesi gerektiği vurgulanarak, tekrar böyle bir durumun meydana gelmesi hâlinde, kaza müdürleri ve diğer memurların mesul tutulacağı belirtilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 33). M 8 Kasım 1850 / H 3 Muharrem 1267 tarihli bir şukkada, bazı davalara ilişkin olarak tahsil edilmesi gereken vergileri toplamak üzere köylere gönderilen zaptiyelerin “hizmet-i mübaşiriyye” adı altında köylülerden ilave vergi talep ettikleri ifade edilmektedir. Bu uygulamanın köylüleri mali açıdan ciddi biçimde zor durumda bıraktığı belirtilerek, bu tür keyfi vergi tahsilatının önlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, bundan böyle benzeri uygulamalara izin verilmemesi ve halkın haksız yere yük altına sokulmaması gerektiği söylenmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 53). Öte yandan, M 24 Kasım 1850 / H 19 Muharrem 1267 tarihli Sadrazamlık makamına gönderilen bir emirnamede, son dönemde “evrâk-ı nakdîyye” olarak adlandırılan kâğıt paranın yerine sahte paraların dolaşıma girmesi nedeniyle halkın zarara uğradığı, bu nedenle gerekli önlemlerin ivedilikle alınmasının elzem olduğu bildirilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 46). 1851 yılında ise hiçbir mahalde barut üretimine ve satışına izin verilmemesi gerektiği yönünde talimat verilmiş ve bu yasağa karşı gelenlerin hem para cezasına hem de bir ay süreyle hapis cezasına çarptırılacağı belirtilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 68). Faizcilik ve tefecilik, dönemin önemli toplumsal ve ekonomik sorunlarından birisini oluşturuyordu. Kasım 1851’de Kastamonu Valiliği’ne, Bolu Kaymakamlığı’na ve Gerede Kadısına gönderilen bir yazıda, kasaba ve köylerde yaşayan bazı şahısların, yüksek kazanç elde etmek amacıyla borç akçeye ihtiyaç duyan kimselere fahiş oranla faizle borç verdikleri belirtilmiştir. Ayrıca bu kişilerin, halkın mallarını

düşük bedellerle satın aldıktan sonra, yine kendi adamları aracılığıyla bu malları yüksek fiyatlarla halka yeniden sattıkları vurgulanmaktadır. Bu tür uygulamaların halkı ekonomik açıdan ciddi şekilde mağdur ettiği ifade edilmiştir. Yasal olarak yüz kuruşta sekiz kuruş olan faizin aşılması ve bunun dışına çıkanlar olursa isimlerinin bildirilmesi istenmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 57). Aynı yıla ait bir başka şukkada, taşra teşkilatında görev yapan bazı memurların, görevlerini kötüye kullanarak devlet mallarından zimmetlerine akçe geçirdikleri ve bu paralarla ticari faaliyetlerde bulundukları yönünde istihbarat elde edilmiştir. Bu tür eylemlerin devlet hazinesine doğrudan zarar verdiği ifade edilmiş; kim olursa olsun, hatta bir vezir dahi olsa, bu tür suistimallerin engellenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunların yanı sıra devlet hazinesinin bu yolla bir zarara uğraması hâlinde, ilgili yerin mal müdürlerinin sorumlu tutulacağı ve söz konusu yolsuzluklara karışan kişilerin şiddetle cezalandırılacağı belirtilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 54). Öte yandan, M 3 Mayıs 1852 / H 13 Recep 1268 tarihli ve Bolu Kaymakamlığı'na hitaben yazılmış bir başka şukkada, Gerede'de bazı şahısların arazi ve değirmenleri zorla zapt ettikleri yönündeki iddiaların soruşturulması ve gerekli işlemlerin derhal yerine getirilmesi talep edilmiştir (BOA., A., MKT.DV., 57-17, 3 Mayıs 1852 / 13 Recep 1268).

Bölgede tütün ticareti önemli bir yer tutmakta ve bundan kaynaklanan ticari anlaşmazlıklar da görülmekteydi. M 7 Mart 1860 / 14 Şaban 1276 tarihinde duhan bıçakçısı olan Hacı Ahmet Ağa, Mustafa Ağa'daki alacağını istemektedir (BOA., A., MKT.DV., 154-3, 7 Mart 1860 / 14 Şaban 1276). Bolu Kaymakamlığı'na M 15 Haziran 1860 / H 26 Zilkade 1276 tarihinde yazılmış bir şukkada, duhan tüccarından Hafız Mehmet Ağa, Gerede'ye bağlı Dağkara köyü sakinlerinden Hacı Ahmet Oğlu duhancı İbrahim'deki alacağının tahsilini istediği görülmektedir (BOA., A., MKT.DV., 161-34, 15 Haziran 1860 / 26 Zilkade 1276). Bolu Kaymakamı'na yazılmış M 17 Haziran 1860 / H 28 Zilkade 1276 tarihli bir şukkada, Şehbender Hacı Halil Efendi, Nizamiye ve Tersâne-i Âmire hazinelerindeki alacaklarının tahsiline vekil ettiği Gerede Kazası Sandık Emni Hasan Efendi zimmetindeki alacağının tahsil edilmesi talebinde bulunmuştur (BOA., A., MKT.DV., 161-77, 17 Haziran 1860 / 28 Zilkade 1276).

19 Temmuz 1863 / M 2 Safer 1280 tarihli ve Bolu Kaymakamlığı'na hitaben kaleme alınan bir yazıda, özellikle Karadeniz sahilinde yer alan kazalarda, bazı zalim kimselerin yoksul halka borç para verdikleri ve bu borçlar karşılığında fahiş oranlarla faiz talep ettikleri bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca köylülerin dağlardan temin ettikleri kerestelerin bu kişiler tarafından piyasa değerinin çok altında ve gereksiz biçimde satın alındığı, böylece halkın adeta bu kişilere bağımlı hâle geldiği belirtilmiştir. Bu tür uygulamaların önüne geçilmesi gerektiği, yasal faiz oranı

dışında ödeme talep edilmesinin yasak olduğu ve bu yollara başvuranların para cezası başta olmak üzere çeşitli cezai müeyyidelere tabi tutulacakları ifade edilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 92). Öte yandan, M 1 Eylül 1864 / H 29 Safer 1312 tarihinde, Gerede Kaymakamı ile aşar mültezimi arasındaki dostane ilişkilerin, Haşat ve Aktaş köyleri halkı tarafından mültezimin yolsuzluklarını örtbas edici bir unsur olarak değerlendirildiği ve bu nedenle söz konusu köy halkının şikâyetinde bulunduğu anlaşılmaktadır (BOA., BEO., 467-34984, 1 Eylül 1864 / 29 Safer 1312).

Bölgedeki idari değişiklikler de sorun oluşturabiliyordu. Mesela Dörtdivan nahiyesinin idari yönden Gerede kazasına bağlanmasının ardından, bölgede çeşitli idari sorunların ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Bu değişiklik yalnızca bürokratik aksamalarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda eşkıyalık faaliyetlerinin de artmasına neden olmuştur. Söz konusu olumsuzluklar üzerine yerel halk eski idari düzenin yeniden tesis edilmesi yönünde talepte bulunmuştur (BOA., ŞD., 2879-27, 16 Temmuz 1874 / 1 Cemaziyelahir 1291). 1884-1890 yılları arasında Bolu Mutasarrıflığı görevinde bulunan İsmail Kemal Bey, Bolu ve çevresindeki toplumsal ve idari yapıya ilişkin gözlemlerini aktarmıştır. Ona göre, başkente bu kadar yakın olmasına ve birçok saray görevlisini istihdam etmesine rağmen Bolu sancağında sarayın olumsuz etkisi fazlasıyla hissedilmektedir. Suistimaller o kadar yaygındır ki, mutasarrıflar, idari, mali ve adli teşkilat mensupları ile yerel halkı temsil eden ileri gelenler arasında neredeyse yağmaya dayalı bir yolsuzluk ağı kurulmuştur. Bu sistematik bozulma, kamuoyunun gözleri önünde sıradan bir hâle gelmiştir. Her bölgeye, yerel idareciler, jandarma amirleri ve meclis temsilcileri tarafından organize edilip himaye edilen bir ya da birden fazla eşkıya çetesi düşüyordu. Bu yapı, eşkıyalığın düzenli bir sektör hâline gelmesine sebep olmuş, her kamu yönetim birimi eşkıyalıkla ilgili nüfuz alanlarına bölünmüştür. Bolu ve çevresini kapsayan bölge Zeybekoğlu çetesinin kontrolünderken, Gerede kazasının kuzey kısmı Coş Ömer çetesinin kontrolüne girmiştir. Yine İsmail Kemal Bey'in anlattıklarına göre, Gerede Kaymakamı ile Coş Ömer çetesi arasında iş birliği bulunuyordu. Bu durumu doğrudan padişaha bildiren İsmail Kemal Bey'in girişimleri sonucunda, padişah tarafından kendisinin emrine iki süvari bölüğü tahsis edilmiştir. Bu askerî destek sayesinde bölgede güvenlik sağlanabilmiş ve asayiş yeniden tesis edilmiştir (Konca & Akşit, 2009). Dâhiliye Nezareti tarafından Kastamonu vilayetine M 29 Eylül 1891 / H 24 Safer 1309 tarihinde gönderilen bir emirde, Saray-ı Hümayun tablakârlarından Halil'in Gerede'ye bağlı Kandıra köyünde ikamet eden ailesine bazı şahıslar tarafından zulmedildiği yönündeki şikâyetinin incelenmesi talep edilmiştir (BOA., DH.MKT., 1872-52, 29 Eylül 1891 / 24 Safer 1309). Öte yandan, M 25 Şubat 1895 / H 29 Şaban 1312

tarhinde Gerede kazasına bağı Mengen nahiyesi sakinleri, Gerede kazasında aşar mültezimi olarak görev yapan Latif Efendi'nin uygulamalarından şikâyetçi olmuşlardır. Mültezimlere yönelik benzer şikâyetlerin artarak devam etmesi üzerine, ilgili mercilerce kapsamlı bir tahkikat yapılmasına karar verilmiştir (BOA., BEO., 578-43281, 25 Şubat 1895 / 29 Şaban 1312). M 12 Ekim 1889 / H 6 Cemaziyelahir 1317 tarihinde Gerede Mal Müdürü'nün görevi kötüye kullandığına dair yapılan bir şikâyet üzerine Anadolu Müfettişi Umumiliğı, konu hakkında Gerede Kaymakamlığı'nı bilgilendirmiştir (BOA., Y.PRK.UM., 48-27, 12 Ekim 1889 / 6 Cemaziyelahir 1317).

Bu tür sorunların daha sonra da devam ettiğı görölmektedir. M 16 Kasım 1907 / H 10 Şevval 1325 tarihinde, Gerede kazasının Mengen nahiyesine bağı Karaşeyhli köyünde aşar mültezimi olarak görev yapan şahsın halktan yasal sınırların üzerinde öşür topladığı yönünde şikâyetler üzerine hakkında tahkikat yapılması istenmiştir (BOA., DH.MKT., 1210-90, 16 Kasım 1907 / 10 Şevval 1325). Bu dönemde özellikle ağır vergilerin halkı ciddi biçimde zor durumda bıraktığı görölmektedir. Bu durum karşısında Mengen nahiyesi ahalisi, toprak vergisinin yüksekliğinden şikâyet ederek bu vergileri ödemekte zorlandıklarını belirtmiş ve vergi oranlarının düşürölmesi talebiyle mutasarrıflık makamına dilekçe ile başvurmuşlardır (BOA., DH.MKT., 2875/26, 14 Temmuz 1909 / 25 Cemaziyelahir 1327).

5. Askerlikle İlgili Sorunlar

Osmanlı Devleti'nde merkezî idare tarafından gerçekleştirilen teşkilatlanma faaliyetleri, yayımlanan berat ve hatt-ı hümayunlar aracılığıyla taşra birimlerine ileilmekteydi. Gerede kazası da yapılan düzenlemelerden haberdar edilen yerleşim birimleri arasında yer alıyordu. Bu emirlerin halka duyurulması ve yürürlüğe konulmasından kazada görev yapan kadı sorumluydu. Redif Teşkilatı, Tanzimat döneminde taşrada uygulamaya konulan askerî düzenlemelerden birisiydi (Özcan, 2007). Bu dönemde başlayan askerî reformlar, Gerede kazasında da uygulanmaya başlanmış ve bu doğrultuda redif birlikleri teşkil edilmiştir (Ercivan, 2022).

1840'ta Ankara eyaletine atanan ve ek olarak Bolu ile Viranşehir sancaklarının zaptiye teşkilatından sorumlu tutulan Davut Paşa, redif askerlerinin düzenlenmesinden sorumlu tutulmuştur. Bu çerçevede Gerede kazası da kendi redif askerlerini temin etmekle ayrıca bu askerleri gerektiğinde sevk ve idare etmekle görevliydi. Nitekim M 19 Şubat 1840 tarihli bir emirnamede, Tanzimat düzenlemeleri uyarınca bir yerin savunması için ihtiyaç duyulan askerî gücün redif neferlerinden oluşturulması gerektiğı belirtilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, Sayfa 7). Bu doğrultuda, asayişin daha etkin bir şekilde sağlanabilmesi amacıyla memur

görevlendirmeleri devam etmiş, M 9 Mart 1840 / H 5 Muharrem 1256 tarihinde ise Gerede, Dörtdivan, Çağa, Mengen ve Ulak kazalarının zaptiye teşkilatlarında görev yapmak üzere memurlar sevk edilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, Sayfa 8).

Ortaya çıkan sorunlardan birisini de çeşitli dönemlerde meydana gelen askerden kaçma vakaları oluştuyordu. M 14 Aralık 1839 / H 7 Şevval 1255 tarihli bir belgeye göre, bazı askerlerin birliklerinden firar ettikleri tespit edilmiş ve özellikle tezkeresiz olanların tutuklanması yönünde talimat verilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, Sayfa 2). Aynı dönemde, Anadolu ve Rumeli eyaletlerinde çok sayıda asker kaçağının mevcut olduğu kaydedilmiştir. Ayrıca, izinli olarak evlerine giden bazı askerlerin görevlerine dönmedikleri de bilinmektedir. Bu kapsamda M 4 Mart 1840 / H 29 Zilhicce 1255 tarihinde Bolu'ya gönderilen bir buyrultuda, alaylara mensup zabitan ve neferlerin, izinli olsalar bile gizli şekilde alıkonmalarına izin verilmemesi ve tamamının birliklerine gönderilmesi istenmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, Sayfa 6).

M 14 Mayıs 1840 / H 12 Rabiulevvel 1256 tarihinde Kocaeli, Hüdavendigâr, Bolu ve Kütahya sancaklarının ahalisine yönelik olarak, asker kaçaklarına yardım edilmemesi, firarilerin yakalanması amacıyla mülazım görevlendirildiği ve bu kişilerin ihtiyaçlarının muhassıllık tarafından karşılanması gerektiğine dair bir emirname yayımlanmıştır (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, Sayfa 10). M 22 Eylül 1844 / H 9 Ramazan 1260 tarihli bir şukkada, hasta oldukları gerekçeyle memleketlerine hava değişimi için gelen askerlerin verilecek harcırahlar ile desteklenmeleri gerektiği belirtilmiş, bununla birlikte sağlığı düzelmediği gerekçeyle memleketlerine gitmesi uygun görülmeyenlerin, güzergâh üzerindeki yerleşimlerde görev yapan memleket hekimleri tarafından tedavi altına alınmaları ve temel ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği vurgulanmıştır (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, Sayfa 21). Benzer şekilde, Ağustos 1846 tarihli bir emirnamede ordudaki eski neferlerin yerine yenilerinin alınması sürecine dikkat çekilmiş, bu kapsamda kazalardan seçilecek neferlerin öncelikle sağlık muayenesinden geçirilmesi zorunluluğu getirilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, Sayfa 28-29).

M 28 Ağustos 1849 / H 9 Ramazan 1260 tarihli bir emirnamede, zaptiye teşkilatının bulunduğu bölgelerde çeşitli asayişsizlik olaylarının meydana geldiği belirtilmektedir. Söz konusu huzursuzlukların temel nedeni olarak ise zaptiye neferlerinin sayıca yetersiz olmalarından dolayı görevlerini layıkıyla yerine getirememeleri gösterilmektedir. Bu durum üzerine, her mahalde görev yapan kaza müdürleri ile diğer yerel memurların kamu düzeninden

doğrudan sorumlu tutulmaları ve asayişin temin edilmesi yönünde gerekli tedbirleri almaları istenmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, Sayfa 33).

Haziran 1850 tarihli ve Sadrazamlık makamından kaleme alınan bir emirnamede, taşrada nüfus tahriri ve kura usulüyle askere alım işlemlerine başlandığı bildirilmektedir. Ancak bu süreçte bazı bireylerin askerlikten muaf tutulmak amacıyla kendilerini hasta ve sakat olarak göstermeye çalıştıkları, köylülerden bazılarının ise bu beyanlara tanıklık ettiği ifade edilmektedir. Hatta 20 günlük izin süresi için köylerine dönen bazı askerlerin hasta oldukları iddiası ile yerlerine 13-15 yaşlarındaki çocukları göndermek istedikleri belirtilmiştir. Özellikle muhtarların çeşitli hilelerle bu usulsüz girişimlere aracılık ettiği vurgulanmıştır. Bu durum karşısında, askere alma sürecinin daha düzenli ve sağlıklı şekilde yürütülebilmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği ifade edilmiş, ayrıca bu tür aldatıcı girişimlerde bulunanların cezalandırılacağı hususu da vurgulanmıştır (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, Sayfa 40).

Kastamonu Valiliği'ne Nisan 1851 tarihinde gönderilen bir emirnamede, ordudan firar eden ya da hava değişimi izniyle memleketlerine gittikten sonra geri dönmeyen bazı neferlerin yerlerinin tespit edilmesine rağmen, kaza müdürleri ve meclis azaları tarafından gerekli işlemlerin yapılmadığı belirtilmiştir. Hatta bazı kaza müdürlerinin, firari durumdaki bu kişileri korudukları ve onların serbestçe dolaşmalarına göz yumdukları tespit edilmiştir. Emirnamede, söz konusu firarilerin üzerine derhal gidilmesi, yakalanmaları için gerekirse zor kullanılması ve bu tür ihmallerin önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması talep edilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, Sayfa 55-56).

Askerî görevde bulunan bireylerin ve ailelerinin mağdur edilmemesi amacıyla çeşitli tedbirlerin alındığı görülmektedir. Bu kapsamda, Temmuz 1853'te Bolu Kaymakamlığı'na gönderilen bir emirnamede, redif askeri olarak görev yapanların ailelerinin her bakımdan desteklenmesi gerektiği vurgulanarak, özellikle bu kişilerin tarımsal faaliyetlerden doğan haklarının korunması ve ekinlerinin köy halkı tarafından toplanarak herhangi bir zarara uğramalarının önlenmesi istenmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317). Benzer şekilde M 20 Eylül 1853 / H 16 Zilhicce 1269 tarihli bir şukkada, zaptiye neferlerinin maaşlarının eksiksiz şekilde ödenmesi gerektiği belirtilerek, sağlık sorunları sebebiyle görev yapamayanların maaşlarının dönüşlerinde kendilerine teslim edilmesi gerektiği ifade edilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317). Ayrıca, askerlik görevini ifa ederken vefat eden bireylerin mal varlıklarının yasal mirasçılara bırakıldığı, ancak mirasçıların tespit edilememesi durumunda bu kişilere ait eşyaların tellâliye bedeli olarak 1000'de 25 kuruşluk kesintiyle birlikte hazineye devredileceği hükme bağlanmıştır (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317).

Osmanlı Devleti'nde ordunun ve askerlerin ihtiyaçlarının karşılanması hususunda gerekli tedbirlerin alınmasına özen gösterilmiştir. Bu çerçevede, Gerede kazasına da belirli bir mali yükümlülük düşmüştür. M 23 Kasım 1853 / H 21 Safer 1270 tarihli ve Gerede, Dörtdivan, Çağa ile Mengen kaza müdürlerine hitaben yazılmış bir şukkada, ordunun ihtiyaçları için gerekli nakdin temini amacıyla Bolu sancağına yüksek bir miktarda mali yükümlülük tahmil edilmiş ve toplanacak meblağın parçalar hâlinde değil, tamamının bir defada nakit olarak gönderilmesi talep edilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317). Ayrıca Gerede, Dörtdivan, Çağa ve Mengen kazalarının naipleri ile kaza müdürlerine Bolu Kaymakamlığı tarafından gönderilen bir buyrultuda, orduda görev yapan askerlerin üç aylık maaşlarının zamanında ödenebilmesi amacıyla 1853 yılına ait verginin mart ayı içerisinde 3.500 kese olarak ve nakit biçimde Bolu Emval Sandığı'na gönderilmesi istenmiş; bu konuda hassas olunması istendiği gibi görevini ihmal edenlerin açıkça sorumlu tutulacağı belirtilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317).

Son dönemde sıklaşan savaşlar, Osmanlı Devleti'nde asker ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Nisan 1854'te Kastamonu Valiliği'ne gönderilen bir emirnamede, Rusya ile yürütülen Kırım Savaşı kapsamında asker toplama faaliyetlerine hız verildiği bildirilmektedir. Ancak, bu süreçte bazı askerlerin sevkiyat sırasında hem Müslüman hem de gayrimüslim halka karşı son derece kötü muamelede bulundukları ve bu kişilere dair çok sayıda şikâyetin vuku bulduğu ifade edilmiştir. Emirnamede, adı geçen başıbozuk takımının sergilediği taşkınlıkların ciddi boyutlara ulaştığı ve bu tür davranışlarda bulunanların Divanıharp'te yargılanacakları açıkça belirtilmiştir. Bu tür disiplin dışı faaliyetlerde bulunanların derhal askerlikle ilişkilerinin kesilmesi, hızlı bir şekilde yakalanmaları ve hiçbir kişi ya da makam tarafından korunmamaları gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, bu şahıslara yardım edenlerin de cezai yaptırımlarla karşılaşacakları belirtilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317). Sadrazamlık makamından M 24 Temmuz 1854 / 28 Şevval 1270 tarihinde kaleme alınan bir emirnamede, ordunun ihtiyaç duyduğu zahirenin temininde herhangi bir aksaklık yaşanmaması için çeşitli tedbirlerin alındığı ifade edilmiştir. Ancak söz konusu tedbirlerin bazı devlet görevlileri tarafından yanlış anlaşıldığı, bu nedenle halk arasında da huzursuzluk ve tedirginlik oluştuğu belirtilmiştir. Emirnamede, ordunun zahire ihtiyacının karşılanması amacıyla yalnızca mevcut ürünlerden vergi tahsil edilmesi gerektiği vurgulanmış; halkı zorlayıcı, keyfi veya usule aykırı zahire toplama uygulamalarına kesinlikle başvurulmaması emredilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317).

Şubat 1863 tarihinde Bolu Kaymakamlığı'na gönderilen bir şukkada, hastalık sebebiyle görevden ayrılan askerlerin yerine yeni redif askerlerinin temin edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bu askerlerin modern eğitim metotlarıyla talim ettirilmeleri ve gecikmeksizin tabur merkezlerine sevk edilmeleri hususu vurgulanmıştır (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317). Öte yandan, Aralık 1868 tarihli ve Gerede Kaymakamlığı'na hitaben yazılmış bir emirnamede, askerlik çağına gelen bazı kişilerin kura sisteminden muaf tutulmak amacıyla evlenme yoluna gittikleri tespit edilmiştir. Bu tür uygulamaların askerlikten kaçışı teşvik ettiği değerlendirilmiş; bu nedenle bu kişilerin evlenmelerine izin verilmemesi ya da evlilik gerçekleştirenlerin aile büyüklerinden kefalet alınması suretiyle bu suistimallerin önüne geçilmesi istenmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317). Ayrıca, M 4 Ocak 1904 / H 15 Şevval 1321 tarihli bir yazıda, sancağa bağlı bölgelerde yürütülen askerî düzenlemeler kapsamında kamu kaynaklarının amacı dışında harcandığı tespit edilmiştir. Bu tür usulsüz harcamalardan sorumlu olan görevliler hakkında yasal işlem başlatılacağı belirtilerek, idarî ve mali disiplini sağlama yönünde kararlılık ortaya konmuştur (BOA., BEO., 168349).

Balkan Savaşları'nın başladığı dönemde Gerede kazasından da asker sevkiyatının gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Harbiye Nezareti'ne gönderilen M 8 Kasım 1912 / H 28 Zilkade 1330 tarihli emirnamede, Gerede'de bulunan asker ve gönüllülerin harp emrine hazır bir şekilde beklemeleri gerektiği bildirilmiştir (BOA., BEO., 4110-308185). Birinci Dünya Savaşı'nın sürdüğü bir evrede, 1915 yılı Eylül ayı içerisinde Bolu Mutasarrıflığı tarafından Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen yazıda; Bolu, Bartın, Gerede, Devrek ve Düzce kazalarında yakalanan asker bakayasası ve firarilerin sayısı payitahta bildirilmiştir (BOA., DH.EUM.5., 18-29). Bu durum, söz konusu dönemde de firar sorununun ciddi bir mesele olarak varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. M 3 Mart 1919 / H 30 Cemaziyelevvel 1337 tarihli bir başka emirnamede ise, Adapazarı ile Gerede arasında kalan bölgede asker kaçaklarından oluşan çetelerin güvenliği tehdit ettiğine dair haberlerin yayılması üzerine, bu iddiaların tahkikine gidildiği belirtilmiştir. Bu gelişme, savaş sonrası dönemde asker firarlarının askerî bir sorun olmanın ötesine geçerek toplumsal güvenliği tehdit eden bir boyuta ulaştığını göstermektedir (BOA., DH.ŞFR., 97-28). Yukarıda bahsedilen olaylarla benzerlik arz eden bir diğer duruma göre, Sadrazamlık makamından gönderilen bir emirnamede, askerî birliklerden kabahatleri nedeniyle çeşitli bahanelerle ihraç edilmiş veya ordudan uzaklaştırılmış bazı şahısların, kamu düzenini tehdit eden birtakım suçlara karıştıkları bildirilmektedir. Bu kişilerin, yol kesme, adam öldürme, hırsızlık, yankesicilik ve bulundukları beldelerde fesat çıkarma gibi suç teşkil eden fiillerde bulundukları tespit edilmiştir. Söz konusu gelişmeler üzerine, bu tür olayların önüne geçilebilmesi amacıyla ilgili kaymakamlıklara gerekli tedbirlerin alınması hususunda emirnameler gönderilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317). Her ne kadar bu hadiseler

münferit vakalar olarak değerlendirilse de dönemin sosyal, idarî ve güvenlik yapısını yansıtmaktadır.

6. Eşkîyalık Olaylarına Karşı Alınan Tedbirler

Osmanlı Devleti, eşkıyalık faaliyetlerini önlemek ve bozulmuş olan asayîşi yeniden kurmak için çeşitli tedbirler almıştır. Eşkîyalara karşı eyaletlerin korunması, eşkıya teftişleri ve takibinin yapılması, eşkıya elebaşlarının yakalanarak cezalandırılması, kalelerin inşa edilip güçlendirilmesi, geçitlerin korunması, görevlilerin uyarılması ve bu görevlilere bazı yasakların getirilmesi, adâletnâmelerin yayınlanması, han ve meyhanelerin denetlenmesi, eşkıyalığa karışma ihtimalleri bulunan kişiler için kefillik şartı getirilmesi ve silah taşımalarının yasaklanması bu tedbirler arasındadır (Hüseyinlioğlu, 2002). 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren eşkıyalık faaliyetlerine katılan şakileri yakalamak kolay olmamıştır. Bu nedenle, Anadolu'ya gönderilen müfettişlere sancaklardaki yöneticiler destek olmak zorunda kalmış, bu amaçla birçok yöneticiye hitaben farklı emirler gönderilmiştir. 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise âyanların desteği ile Anadolu'da asayiş büyük ölçüde sağlanmıştır (İlgürel, 1993; Faroqhi, 2004).

Taşrada asayişin giderek bozulması üzerine devlet çeşitli askerî ve idarî tedbirler almak zorunda kalmıştır. M 30 Haziran 1840 / H 29 Rebiulahir 1256 tarihinde başlayan hadiseler üzerine, Gerede ve çevresindeki karışıklıkların bastırılması ve kamu güvenliğinin yeniden tesisi için bölgeye askerî görevliler gönderilmiştir. Zâbıta-i Askeriye mensuplarından Süleyman Bey başta olmak üzere, başka görevliler de Gerede ve civarının asayişinden sorumlu kılınmış ve bu görevlilere yürüttükleri hizmet karşılığında maaş tahsisi yapılmıştır. Bu şekilde merkezî idare taşrada asayiş sağlamaya çalışmıştır (BOA., İ.DH., 16-768, 30 Haziran 1840 / 29 Rebiulahir 1256). Aynı sene içerisinde Gerede ve diğer kazalarda bulunan eşkıyanın önce teslim davet edilmeleri istenmiş; bu teklifi kabul etmedikleri takdirde eşkıyaya şiddetle karşı konulması ve yakalananların gerekli cezaya çarptırılmaları talep edilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 82). Tanzimat düzenlemeleri doğrultusunda kamu düzeninin sağlanması amacıyla, Şubat 1840'ta Bolu ve Viranşehir sancaklarında zaptiye olarak görevlendirilen Davut Paşa'ya gönderilen bir emirle redif askeri hazırlaması talimatı verilmiştir. Bu ordunun kuruluş amacı Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra (1826), yeni kurulan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye adlı orduya destek olmak ve halkı kendi bölgesinde eğiterek iç güvenliği sağlamaktır (Özcan, 2007). Hazırlanacak olan bu askerî birlikler aracılığıyla, otorite ve asayiş yeniden tesis edilmeye çalışılmıştır (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 7). Bu emir gereğince Gerede'den redif askeri toplanması kararlaştırılmıştır (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 1,

22). Bu dönemde yol kesme olaylarının arttığı gözlemlenmektedir. 1841 yılı içerisinde Gerede ve Dörtdivan kazalarında kuttâ'-i tarik taifesinin başlattığı eşkıyalık olayları üzerine bu olayların bastırılması için asker sevk edilmesi istenmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 14). Ayrıca eşkıyalık hareketlerine karışanların ağır şekilde cezalandırılması yönünde emirnameler çıkarılmıştır (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 82). Bu gelişmeler, Tanzimat sonrası dönemde Osmanlı taşrasının kamu düzenini sağlama çabalarının artan güvenlik tehditleri karşısında ne kadar önem kazandığını ortaya koymaktadır.

M 30 Eylül 1843 / H 6 Ramazan 1259 tarihinde Bolu Eyaleti Müşiri Mehmet Salih Paşa tarafından Gerede Kazası Müdürü Hacı Ahmet Ağa'ya gönderilen bir yazıda, bölgede yol kesen eşkıyaların sayısının arttığı ve bu kişilere karşı yeterli müdahalede bulunulmadığı için faaliyetlerini daha da yoğunlaştırdıkları ifade edilmiştir. Yazıda eşkıyaların üzerine kararlilikla gidilmesi gerektiği belirtilerek, mukavemet göstermeleri hâlinde ise gerekli karşılığın verilmesi istenmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 19). Bu dönemde artan asayiş problemleri karşısında devlet, sadece askerî tedbirlerle yetinmemiş, aynı zamanda idarî düzenlemelerde de bulunmuştur. Özellikle 19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde silah taşımayla ilgili yeni düzenlemeler yapılmıştır. Silah taşımaya izin verilen kişilere “Tezkere-i Mahsûsa” adlı özel bir belge verilmesi zorunlu kılınmıştır. Bu belgeye sahip olmayanların “serseri makûlesinden” sayılacağı belirtilerek bu yönde tedbirler alınmıştır. Nitekim Ocak 1847'de Gerede'ye gönderilen bir fermanda silah taşıyacak kimselerin mutlaka tezkere alması gerektiği belirtilerek, bu belgelerin de ilgili mazbata memurları tarafından dikkatle incelenmesi istenmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 3).

M 1 Aralık 1851 / 6 Safer 1268 tarihli ve Kastamonu'dan Gerede'nin de içinde bulunduğu kazalara gönderilen buyrultuya göre, Yozgat eyaleti içerisinde yurt tutmuş bazı Kürt aşiretlerinin farklı bölgelere göç ettikleri, bu bölgelerde çadır kurdukları, hayvanlarını ekili arazilere salarak ürünlere zarar verdikleri, hırsızlık gibi olaylara karıştıkları ve yerel halkı rahatsız ettikleri bildirilmiştir. Bahsi geçen aşiret mensuplarının söz konusu bölgelere gelmeleri durumunda hiçbir şekilde desteklenmemeleri ve geldikleri yerlere geri dönmelerinin sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu topluluklar içerisinde yer alan bazı başıbozuk kimselerin, taşınması yasak olan bıçak ve kama gibi kesici aletler taşıdıkları ve halkın huzurunu bozdukları ifade edilerek bu kişilerin, 6 aydan 3 yıla kadar pranga cezasına çarptırılacakları belirtilmiştir (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 58). M 2 Aralık 1852 / H 7 Safer 1268 tarihli bir karara göre, ahlaki açıdan uygunsuz davranışlarda bulunanlara yönelik cezai uygulamalara gidilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda, yabancı kadınlarla uygunsuz ilişkilerde bulunan,

küçük yaştaki çocuklara sarkıntılık eden, kumar oynayan ya da narh dışı fiyatlarla mal satan esnafa değnek cezası verilmesi öngörülmüştür. Bu karara göre kadınlar ayaktan, erkekler ise falaka yoluyla cezalandırılacaktı (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 22). Ancak daha sonra bu fiziksel ceza yöntemlerinden vazgeçilmiş ve Tanzimat reformlarının ruhuna uygun olarak, darp ve işkencenin yerini yeni hukuki düzenlemeler almıştır (BOA., MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317, s. 2). Tanzimat'la birlikte Osmanlı taşrasındaki birçok yerde olduğu gibi Gerede kazasında da hukuki düzenlemeler uygulanmıştır.

Bolu Kaymakamlığı tarafından Gerede Kazası Müdürü Mustafa Kâmil Bey'e M 31 Mart 1860 / H 9 Ramazan 1276 tarihinde gönderilen emirnamede, eşkıyayı takip için görevlendirilen zaptiye birliklerinin, bu şahısları mümkün olduğunca sağ ele geçirmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Belgede eşkıyanın teslim olmasını sağlamak amacıyla nasihatle bulunulması ve zorunlu olmadıkça kimsenin öldürülmemesi gerektiği belirtilmiştir (BOA., A.MKT.UM., 426-93, M 31 Mart 1860 / H 9 Ramazan 1276). Yine M 16 Eylül 1860 / H 29 Safer 1277 tarihli Sinop Kaymakamlığı'na gönderilen bir şukkada, Gerede ve Dörtdivan kazalarına bağlı köylerde faaliyet göstererek halk üzerinde çeşitli zulümlerde bulunan eşkıyaların tespiti, haklarında gerekli cezai işlemlerin uygulanması ve bu şahısların isim ve şöhretlerinin kayda geçirilerek bildirilmesi istenmiştir (BOA., A.MKT.UM., 426-93, M 16 Eylül 1860 / H 29 Safer 1277).

M 10 Ekim 1860 / H 24 Rabiulevvel 1277 tarihli bir mazbatada, Bolu ve çevresinde ortaya çıkan eşkıyalık vakalarına ilişkin olarak yakalanan faillerin, işledikleri suçların ağırlık derecelerine göre kürek cezasına çarptırılarak Sinop'a gönderilmeleri yönünde karar alındığı görülmektedir. Aynı belgede eşkıyanın gasp ettiği malların tespit edilerek asıl sahiplerine iadesi ve hâlen firari durumda bulunanların yakalanıp haklarında yürütülecek muhakeme neticelerinin bildirilmesi amacıyla bir emirnamenin çıkarıldığı anlaşılmaktadır (BOA., A.MKT.MVL., 120-95, M 10 Ekim 1860 / H 24 Rabiulevvel 1277).

Öte yandan M 10 Aralık 1860 / H 26 Cemaziyelevvel 1277 tarihli ve Kastamonu Mutasarrıfına hitaben yazılan bir şukkada, Bolu sancağında faaliyette bulunan eşkıyanın ciddi zararlara yol açtığı belirtilmiş, bazı kaza müdürlerinin ise bu gelişmelere karşı kayıtsız kaldığı ifade edilmiştir. Bu sebeple bahsedilen eşkıyaların yakalanarak haklarında gerekli muhakeme işlemlerinin gerçekleştirilmesi hususunda tedbir alınması istenmiştir (BOA., A.MKT.MVL., 123-13, M 10 Aralık 1860 / H 26 Cemaziyelevvel 1277).

M 19 Ağustos 1886 / H 19 Zilkade 1303 tarihli yazıya göre Gerede ve Dörtdivan havalisinde faaliyet gösteren silahlı tütün kaçakçılarının bir kısmının güvenlik güçlerince

yakalandığı bildirilmektedir. Diğer kaçakçıların yakalanmasına yönelik çalışmaların sürdüğü, söz konusu gelişmeye yönelik olarak Adapazarı ve Bolu'daki rejî idareleriyle koordinasyon sağlanması amacıyla ilgili acenteliklere tebligatta bulunulmuştur (BOA., DH.MKT., 1361-9, M 19 Ağustos 1886 / H 19 Zilkade 1303). Bu dönemde Gerede'de tütün ticaretinin oldukça yaygın olduğu, bölgede tütün tüccarlarının bulunduğu temettuat kayıtlarından anlaşılmaktadır.

M 6 Ocak 1887 / H 10 Rabiulahir 1304 tarihli bir yazışmada, Sadrazamlık makamına gönderilen bilgiye göre Ankara ve Gerede çevresinde eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan şakilerin bazılarının ölü, bazılarının ise yaralı olarak yakalandığı ifade edilmiştir (BOA., DH.MKT., 1390-26, M 6 Ocak 1887 / H 10 Rabiulahir 1304). Öte yandan M 5 Mayıs 1903 / H 7 Safer 1321 tarihinde Dâhiliye Nezareti tarafından Kastamonu vilayetine gönderilen bir telgrafta, Osmanlı Devleti'nde yollarda zorunlu olarak çalıştırma uygulaması olarak bilinen amele-i mükellefe sevki maddesinden dolayı halk arasında ortaya çıkan bazı itaatsizlik ve karışıklıkların Gerede kazasında da yaşanmak üzere olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu tür hadiselerin önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği vurgulanmıştır (BOA., DH.ŞFR., 305-101, M 5 Mayıs 1903 / H 7 Safer 1321). Adliye Nezareti'ne M 2 Ocak 1910 / H 20 Zilhicce 1327 tarihinde gönderilen yazıya göre, Gerede kazasına müdde-i umûmîlik (savcılık) görevini ifa etmek üzere bir polis memuru gönderilemeyeceği belirtilmiştir. Bu çerçevede müdde-i umûmîlik teşkilatı bulunmayan kazalarda bu görevin öncelikle polis memurları tarafından yürütülmesi, polis memuru da bulunmadığı takdirde sorumluluğun jandarma zabitanında olduğu ifade edilmiştir (BOA., DH.EUM.THR., 20-12, M 2 Ocak 1910 / H 20 Zilhicce 1327). M 9 Mart 1910 / H 26 Safer 1328 tarihinde Bolu Kaymakamlığı'na yazılmış şukkada ise, Gerede civarında gerçekleşen posta soygunu olayının saldırganlarının yakalanarak adli makamlara teslim edildikleri bildirilmiş, bu süreçte üstün gayret gösteren zabıta ve jandarma personelinin mükâfatlandırılması gerektiği vurgulanmıştır (BOA., DH.MUİ., 67/51, M 9 Mart 1910 / H 26 Safer 1328). Eşkıyalık faaliyetlerinde gözlemlenen artış üzerine, M 26 Mayıs 1917 / H 4 Şaban 1335 tarihinde Bolu Mutasarrıflığı'na gönderilen bir diğer şukkada ise, Bolu ve Gerede kazalarında bulunan yaylalarda yaşanan gasp ve tecavüz vakalarının önlenmesi amacıyla gönderilecek jandarma birliklerinde kullanılmak üzere, tahsîsât-ı mestûreden 7.000 kuruşun Bolu Mutasarrıflığı emrine gönderilmesine karar verilmiştir (BOA., DH.EUM.6., 16-7, M 26 Mayıs 1917 / H 4 Şaban 1335).

Sonuç

Gerede kazasında 19. yüzyıl boyunca gözlemlenen eşkıyalık olayları, Osmanlı taşrasında yaşanan güvenlik sorunlarının yalnızca bir boyutunu değil, aynı zamanda imparatorluk

genelindeki yapısal dönüşümün ve bozulmanın taşradaki izdüşümünü de ortaya koymaktadır. Bu makale çerçevesinde incelenen arşiv belgeleri ve şer'îye sicilleri, Gerede'nin coğrafi özellikleri, toplumsal yapısı, ekonomik gerçekliği ve yönetsel ilişkileriyle birlikte değerlendirildiğinde, eşkıyalığın hem bir sonuç hem de bir araç haline geldiği görülmektedir. Merkezî otoritenin zayıflaması, tımar sisteminin çözülmesi, taşra yönetiminde görev yapan kadı, mütesellim ve âyanların kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri, eşkıyalık hareketlerini teşvik eden başlıca nedenler arasında yer almıştır. Gerede, coğrafi olarak dağlık ve ormanlık yapısıyla eşkıyaların gizlenmesine ve örgütlenmesine uygun bir zemin sağlamıştır. Eşkıyalık olayları münferit saldırıların ötesinde, kimi zaman yerel yöneticilerle, bürokratlarla kurulan çıkar ilişkileri sonucunda süreklilik kazanan organize yapılar haline dönüşmüştür. Bu çerçevede, eşkıyalığın yalnızca bir suç türü değil, taşradaki iktidar boşluğunu dolduran bir ara otorite biçimi olduğu anlaşılmaktadır. Devlet eşkıyalıkla mücadele çeşitli yöntemler kullanmıştır. Redif askerlerinin oluşturulması, zaptiye teşkilatının güçlendirilmesi, yol güvenliğinin sağlanması, silah taşıma sınırlamaları gibi birçok idari ve askerî önlem alınmış, ancak bu önlemler kalıcı çözümler üretmekte yetersiz kalmıştır. Tanzimat reformlarının uygulanması, taşrada asayişin sağlanmasına yönelik önemli bir adım olmakla birlikte, yerel uygulayıcıların çıkar ilişkileri içerisinde yer alması, bu reformların etkisini sınırlamıştır. Eşkıyalık faaliyetleri aynı zamanda yerel halkın gündelik yaşamı üzerinde doğrudan bir tehdit oluşturmuş, mahsul gaspı, hayvan hırsızlığı, kadın kaçırma, vergi tahsili sırasında yapılan yolsuzluklar gibi çok yönlü sorunlara neden olmuştur. Bu baskılar karşısında halk, bazen eşkıyalarla uzlaşmayı tercih etmiş, bazen ise doğrudan merkezî yönetime başvurarak hak arayışında bulunmuştur. Öte yandan, makalede yer verilen askerî uygulamalar, redif askerlerinin oluşturulması, firari askerler sorunu, sevkıyat sırasında yaşanan sıkıntılar ve halk üzerindeki ekonomik yükler, eşkıyalıkla mücadelede askerî sistemin karşı karşıya kaldığı zorlukları da göz önüne sermektedir. Özellikle savaş dönemlerinde artan asker ihtiyacı ve bu ihtiyaca cevap vermekte yaşanan sorunlar, devletin güvenlik mekanizmasının taşrada kırılganlaştığını göstermektedir.

Sonuç olarak, Gerede kazasında yaşanan eşkıyalık olayları, klasik anlamda suç ve ceza ilişkisinden çok daha kapsamlı bir tarihsel süreci yansıtmaktadır. Yerel otorite zaafı, ekonomik yoksunluk, sosyal çözülme, bürokratik yozlaşma ve devlet-toplum ilişkilerindeki gerilimler bu olayların temel dinamiklerini oluşturmuştur. Eşkıyalığın, bir yandan adalet arayışının dışı vurumu, diğer yandan iktidar mücadelesinin bir aracı haline gelmesi, Osmanlı taşrasında kamu düzeninin yeniden nasıl kurgulanması gerektiğine dair önemli ipuçları

sunmaktadır. Gerede örneği, yalnızca bölgesel bir vaka olmamış, aynı zamanda Osmanlı modernleşmesinin taşrada nasıl bir direnç ve dönüşümle karşılaştığını ortaya koymuştur.

Kaynaklar

Arşiv Vesikaları (Başkanlık Osmanlı Arşivi)

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). A. MKT.DV., 57-17. M 3 Mayıs 1852 / H 13 Recep 1268 (*Sadaret Deavi Kalemi*).

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). A. MKT.DV., 154-3. M 7 Mart 1860 / H 14 Şaban 1276.

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). A. MKT.DV., 161-34. M 15 Haziran 1860 / H 26 Zilkade 1276.

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). A. MKT.DV., 161-77. M 17 Haziran 1860 / H 28 Zilkade 1276.

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). A. MKT.UM., 223-32. M 3 Şubat 1856 / H 26 Cemaziyelevvel 1272 (*Sadaret Umum Vilayat Evrakı*).

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). A. MKT.UM., 426-93. M 31 Mart 1860 / H 9 Ramazan 1276.

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). A. MKT.UM., 426-93. M 16 Eylül 1860 / H 29 Safer 1277.

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). A. MKT.MVL., 120-95. M 10 Ekim 1860 / H 24 Rabiulevvel 1277 (*Sadaret Meclis-i Vala Evrakı*).

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). A. MKT.MVL., 123-13. M 10 Aralık 1860 / H 26 Cemaziyelevvel 1277.

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). BEO., 467-34984. M 1 Eylül 1864 / H 29 Safer 1312 (*Bab-ı Ali Evrak Odası*).

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). BEO., 266-19898. M 28 Ağustos 1893 / H 15 Safer 1311.

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). BEO., 578-43281. M 25 Şubat 1895 / H 29 Şaban 1312.

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). BEO., 168349. M 4 Ocak 1904 / H 15 Şevval 1321.

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). BEO., 4110-308185. M 8 Kasım 1912 / H 28 Zilkade 1330.

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). DH.EUM.5., 18-29. M 28 Ekim 1915 / H 19 Zilhicce 1333 (*Dahiliye Şube*).

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). *DH.EUM.6.*, 16-7. *M 26 Mayıs 1917 / H 4 Şaban 1335.*

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). *DH.EUM.THR.*, 20-12. *M 2 Ocak 1910 / H 20 Zilhicce 1327 (Dahiliye Tahrirat Kalemi).*

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). *DH.MKT.*, 1361-9. *M 19 Ağustos 1886 / H 19 Zilkade 1303 (Dahiliye Mektubi Kalemi).*

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). *DH.MKT.*, 1390-26. *M 6 Ocak 1887 / H 10 Rabiulahir 1304.*

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). *DH.MKT.*, 1872-52. *M 29 Eylül 1891 / H 24 Safer 1309.*

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). *DH.MKT.*, 1900-3. *M 10 Aralık 1891 / H 08 Cemaziyelevvel 1309.*

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). *DH.MKT.*, 366-26. *M 24 Nisan 1895 / H 28 Şevval 1312.*

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). *DH.MKT.*, 2139-15. *M 24 Kasım 1898 / H 10 Recep 1316.*

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). *DH.MKT.*, 2177-17. *M 13 Mart 1899 / H 1 Zilkade 1316.*

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). *DH.MKT.*, 2446-3. *M 19 Ocak 1901 / H 28 Ramazan 1318.*

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). *DH.MKT.*, 1210-90. *M 16 Kasım 1907 / H 10 Şevval 1325.*

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). *DH.MKT.*, 2875/26. *14 Temmuz 1909 / H 25 Cemaziyelahir 1327.*

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). *DH.MUI.*, 67/51. *M 9 Mart 1910 / H 26 Safer 1328 (Dahiliye Muharebat-ı Umumiye İdaresi).*

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). *DH.ŞFR.*, 305-101. *M 5 Mayıs 1903 / H 7 Safer 1321 (Dahiliye Şifre Kalemi).*

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). *DH.ŞFR.*, 97-28. *M 3 Mart 1919 / H 30 Cemaziyelevvel 1337.*

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). *İ.DH.*, 16-768. *M 30 Haziran 1840 / H 29 Rabiulahir 1256 (İrade Dahiliye).*

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). *ŞD.*, 2879-27. *16 Temmuz 1874 / H 01 Cemaziyelevvel 1291 (Şura-yı Devlet).*

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). Y.PRK.UM., 48-27. M 12 Ekim 1889 / H 6 Cemaziyelevvel 1317 (Yıldız Umumi).

Başkanlık Osmanlı Arşivi [BOA]. (n.d.). MŞH.ŞSD.d., 5021, 1317; Sayfa 1–139 (Meşihat Şer'îye Sicil Defterleri).

Araştırma ve İnceleme Eserler

Akbulut, İ. (2003). İslâm hukukunda suçlar ve cezalar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 52(1), 167–181.

Akdağ, M. (1963). Bolu'da suhte isyanları. *Çele Dergisi*, C. 4, 8–16.

Akdağ, M. (1975). Osmanlı tarihinde âyanlık düzeni devri 1730–1839. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 8–12(14–23), 51–61.

Aycan, İ. (2000). Geçmişten günümüze tarih boyunca Gerede. In *Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun 700. yılında geçmişten günümüze Gerede Sempozyumu* (20–21 Kasım 1999). Gerede Belediyesi Yayınları.

Badıgınlı, O. (2010). *İslâm ceza hukukunda hırâbe (eşkıyalık) suçunun mahiyeti ve hukukî sonuçları* [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. Yök Tez.

Bardakoğlu, A. (1995). Eşkıya. In *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* (C. 11, ss. 463–466). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Bayraktar, D. (2009). *Tanzimat'ın ilk yıllarında Bolu*. Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

Cezar, Y. (1986). *Osmanlı maliyesinde bunalım ve değişim dönemi (XVIII. yüzyıldan Tanzimat'a mali tarih)*. Alan Yayıncılık.

Cin, H., & Akgündüz, A. (1990). *Türk-İslam hukuk tarihi*. Timaş Yayınları.

Devellioğlu, F. (2015). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Aydın Kitabevi Yayınları.

Ercivan, A. (2022). *Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Gerede*. Kriter Yayınları.

Ertaş, M. Y. (2017). 18. ve 19. yüzyılda Osmanlı taşrasında yasadışılık: Yerel idarecilerle eşkıya ilişkileri. In O. Köse (Ed.), *Osmanlı'dan günümüze eşkıyalık ve terör* (ss. 179–189). Samsun İlkadım Belediyesi Kültür Yayınları.

Faroqhi, S. (2004). Krizler ve değişim 1590–1699. In H. İnalcık & D. Quataert (Eds.), *Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik ve sosyal tarihi* (C. 2, ss. 1590–1699) (Çev. A. Berktaş). Eren Yayıncılık.

Findley, C. V. (2011). *Modern Türkiye tarihi (1789–2007)*. Timaş Yayınları.

Hobsbawm, E. J. (2008). *Eşkîyalar*. Agora Kitaplığı.

Hüseyinlikioğlu, A. (2002). XVI. yüzyılda Anadolu’da eşkıyalık faaliyetleri ve bu faaliyetleri önlemeye yönelik alınan tedbirler. In *Türkiye’nin güvenliği sempozyumu: Tarihten günümüze iç ve dış tehditler* (ss. 415–428).

İlgürel, M. (1993). Celâli isyanları. In *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* (C. 7, ss. 252–257). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kemal, M. (2017). *Ayanlar devrinde Bolu* (Haz. H. Birgören). Bolu Belediyesi Araştırmaları.

Kısa, Y., & Çakır, E. (2020). XVII. yüzyılın sonları ve XVIII. yüzyılın başlarında Manisa’da eşkıyalık hareketleri (1683–1718). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 30(2), 535–554.

Konca, G., & Akşit, A. (2009). *İsmail Kemal Bey’in hatıratı* (Çev. A. İsmailoğulları & R. Hoxha). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Konrapa, M. Z. (1964). *Bolu tarihi*. Vilâyet Matbaası.

Köse, O. (2017). 19. yüzyıl başlarında Kocaili sancağı’nda eşkıyalık. In O. Köse (Ed.), *Osmanlı’dan günümüze eşkıyalık ve terör* (ss. 409–424). Samsun İlkadım Belediyesi Kültür Yayınları.

Maden, A. (2024). Şer’iye sicillerine göre Kastamonu sancağı’ndaki eşkıyalık olayları (1699–1716). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 11(3), 154–1565.

Mitrilyöz, O. (1970). *Gerede*. Ankara Basım ve Ciltevi.

Mumcu, A. (1985a). *Osmanlı hukukunda zulüm kavramı*. Phoenix Yayınevi.

Ortaylı, İ. (2008). *İmparatorluğun en uzun yüzyılı*. Timaş Yayınları.

Öz, M. (2010). *Kanun-ı kadîmin peşinde Osmanlı’da “çözülme” ve gelenekçi yorumcuları*. Dergâh Yayınları.

Özcan, A. (2007). Redif. In *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* (C. 34, ss. 524–536). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Özcan, A. (2009). Sekban. In *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* (C. 36, ss. 326–328). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Özkaya, Y. (2000). XIX. yüzyıl ortalarında Gerede’nin idarî ve sosyal durumu. In *Osmanlı Devleti’nin kuruluşunun 700. yılında geçmişten günümüze Gerede Sempozyumu* (20–21 Kasım 1999). Gerede Belediyesi Yayınları.

Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı tarih ve deyimleri sözlüğü* (C. 2–3). Milli Eğitim Basımevi.

Pamuk, Ş. (2007). *Osmanlı ekonomisi ve kurumları* (Çev. G. Ç. Aksay). İş Bankası Kültür Yayınları.

Saylan, K. (2018). Osmanlı döneminde Kelkit ve Şiran çevresinde yaşanan eşkıyalık olayları (1760–1916). *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, C. 12(24), 63–84.

Şafak, A. (1991). *Mezhepler arası mukayeseli İslam ceza hukuku*. Atatürk Üniversitesi Basımevi.

Şemseddin Sami. (1899). *Kamus-ı Türki*.

Üçok, C. (1947). Osmanlı kanunnamelerinde İslâm ceza hukukuna aykırı hükümler. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4(1), 48–73.

Yılmaz, S. (2017). *III. Murat döneminde Divân-ı Hümayûn gündeminde Osmanlı köyü ve köylüsü* [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yök Tez.